

Középiskolás tanulók rövid- és hosszú távú célkitűzéseinek vizsgálata a kettős karrier megvalósításának aspektusából

Konczos Csaba – Makkos Anikó – Remsei Sándor – Dernóczy-Polyák
Adrienn
Széchenyi István Egyetem, Győr

Bevezetés

A nemzetközi publikálások száma – a sportolói kettős karrier témában – 2020-tól kezdve látványosan növekedett. Többek között olyan – az eddigi tapasztalatokra épülő – összegző munkák születtek, amelyek eredményei nagyban segítik a DC (a kettős karrier) építésének hatékonyabbá tételét. Nemzetközi szinten is kimutatható, hogy a középiskolai tanulmányok végére jellemző a sportkarrier megtorpanása, illetve feladása a tanulók körében. Kutatásunkban ennek feltételezett okait, illetve az érintett korosztály elképzelt rövid- és hosszú távú célkitűzéseit vizsgáltuk. Eredményeink felhasználásával szeretnénk növelni a kettős karrier magyarországi támogató rendszerének hatékonyságát.

1. Szakirodalmi áttekintés

A kettős sportolói karrier a versenysportban és az oktatásban való egyidejű részvételt jelenti annak érdekében, hogy az egykori sportoló sportpályafutása után képesítésének megfelelő munkaerőpiaci állást találjon (Farkas et al. 2014). Megemlítendő, hogy az EU sportra vonatkozó munkatervek ciklusai mindegyikében (2011–2014; 2014–2017) megjelenik a kettős karrier támogatásának témája (Európai Bizottság 2011a; 2011b; 2014). Az Európai Parlament Oktatási és Kulturális Bizottságának 2021-es jelentése az uniós sportpolitikáról tartalmazza a legutóbbi munkaciklus (2017–2021) értékelését, és megfogalmazza a lehetséges további lépéseket 2024-ig (Európai Bizottság 2021). Számos nemzetközi kutatás foglalkozott már a sportolói kettős karrier európai lehetőségeivel (Nielsen–Skrubbeltrang 2020; Abelkalns 2015; Aquilina 2013). Ezek a felmérések elsősorban a felsőoktatásban tanuló élsportolók esélyeiről szólnak (Condello et al. 2019; Stambulova–Wylleman 2015; Ryba et al. 2015). Találkozhatunk olyan kutatásokkal, amelyek eredményei szerint szükséges lenne az egyetemek curriculumába beépíteni életvezetési készségek fejlesztését szolgáló kurzusokat (Khan et al. 2020).

Magyarországon elsőként – 2012-ben – Farkas elemezte az Európai Unió sportpolitikájának főbb dokumentumait, majd egy munkacsoport lefordította a 36 uniós irányelvet tartalmazó dokumentumot (Farkas et al. 2014). 2017-ben 320, 38 sportágat képviselő, 23 éves átlagéletkorú sportoló véleménye jelent meg „A sportolói kettős karrier fejlődési lehetőségeinek vizsgálata Magyarországon” címmel (Farkas et al. 2017). A kutatás eredményei közül kiemelhető, hogy a sportolók értékelése szerint mind a felsorolt 19-féle támogató eszközre szükség van.

Magyarországon azonban még mindig csak néhány jó gyakorlat létezik a sportolók ilyen jellegű támogatási rendszerével kapcsolatban. Ennek oka az lehet, hogy az Európai Bizottság nem kötelezi az egyes tagországok – így Magyarország – állami és nem állami sportvezetőit az uniós dokumentumokban megfogalmazott irányelvek/ajánlások végrehajtására. Hazánkban a sportolók kettőskarrier-támogatásába két olyan program tartozik, amely egyértelműen a felsőoktatásban tanuló sportolók pályafutását támogatja: az Olimpiai Karrier Program (2002-től) és a Magyar Sportszallagok Ösztöndíjprogram (2013-tól). Ezek a programok inkább anyagi támogatást, kedvezményeket, rugalmasabb felkészülési, tanulási, vizsgarendszert jelentenek a versenyző hallgatók számára. E két támogatási program kedvezményezettjeinek köre szűk. Ezek a programok nem rendelkeznek azzal a tartalmi összetettséggel, amely valójában a kettős

karrier megvalósítását jelenti. A megújulás előszelének tekinthető a Magyar Olimpiai Bizottság által 2023. október 2-án bemutatott, „új, innovatív módszerekkel” kialakított, úgynevezett kettős karrier. Ez egy komplex program a mentális támogatás, a sportteljesítmény fokozása, a tanulás támogatása és a második karrier építése területén. „Sajnos” ez a támogatási program szintén a felsőoktatásban tanuló elit sportolókat segíti.

Ahogy arra korábban már utalás történt – mind nemzetközi, mind hazai vonatkozásban –, a középiskolás sportolók egyharmada abbahagyja a kettős karrier építését. Egyértelműen kijelenthető, hogy az érintett fiataloknak szüksége lenne komolyabb, hatékonyabb támogatási rendszerre. Ezzel együtt számos európai országban már ismertek a középiskolás korosztálynak szóló támogatási rendszerek (Európai Bizottság 2012). Angliában a Szektor Szakképzési Tanács "Aktív Tudás" részlege működteti a Haladó Gyakornokság Sport Kiválóság programot a szakmai oktatásban. A svéd Sportszövetség pártfogása alatt Svédországban 51 középfokú sportiskola működik 16–19 éves sportolók számára. Franciaországban a labdarúgás területén az UEFA Klublicenc Rendszere támogatást ad arra, hogy a sportklubok biztosítsák a kötelező iskolai oktatás lehetőségét azon ifjúsági játékosok számára, akik részt vesznek a fiatalok fejlesztési programjában. Flandriában (Belgium) azok a fiatal sportolók, akik teniszben, úszásban vagy tornában tevékenykednek, megkaphatják az „ígéretes fiatal sportoló” címet, ami többek között óraszámkedvezményekkel is jár. Dániában oktatási költségeket fedeznek azon sportolók részére, akik az országos szövetségek képviselőiként vesznek részt sporttevékenységekben (Európai Bizottság 2012). A már működő jó gyakorlatok megerősítik a középiskolás korosztály számára kialakított fenntartható támogatási rendszer szükségességét.

2. A vizsgálat célkitűzése, kérdései és hipotézisei

Az alábbi kérdések indukálták a vizsgálat elindítását. Mik lehetnek a sportolói karrier idő előtti befejezésének okai? Az okok között szerepelhet a pályaválasztás aktualitása, a tanulásra helyezett nagyobb hangsúly? Esetleg a kettős karrier megvalósításának egyéb nehézségei?

A vizsgálat hipotézisei:

- A középiskolák felsőbb évfolyamaiban nagyobb hangsúlyt kap a pályaválasztás, ezzel a tanulás kap nagyobb szerepet.
- A kettős karrier megvalósítása a középiskolások rövid távú célkitűzéseiben jelentős szerepet kap.
- A kettős karrier megvalósítása a középiskolások hosszú távú célkitűzéseiben nem kap főszerepet.

3. Minta és módszerek

A kutatás a sportolók kettőskarrier-rendszerére vonatkozó nemzeti és európai dokumentumok áttekintésével kezdődött. Ezt követően keresztmetszeti vizsgálatot végeztünk Magyarországon, Győr városának „sporttagozatos” középiskolás tanulóira fókuszálva (n=249). A mintát győri sportágazati képzést folytató technikumok tanulói jelentették, akik többnyire közepes és négyes tanulmányi átlagokkal rendelkeznek, a nemek és az évfolyamok szerinti megoszlás kiegyenlített, többségük versenyszerűen, egyesületben, igazolt sportolóként gyakorolja sporttevékenységét, 85%-uk versenyszerűen, míg 15%-uk hobbiként sportol.

Módszerként írásos kikérdezést alkalmaztunk, egy saját szerkesztésű online kérdőív felhasználásával, melynek bevezető része ismertette az adatkezelés módját és az anonimitás biztosítását. A kérdőívet a tanulók okostelefonnal töltötték ki, az iskola vezetői és tanárai pedig megszervezték és felügyelték a folyamatot, hogy biztosítsák annak kontrollált és szisztematikus végrehajtását. A kérdőív 5 logikai egységből áll (I-V.). Az I. egység: szociodemográfiai kérdések. A II. és a IV. egység a kettőskarrier-jelenség, program gyakorlati feltárásához (hogyan működik a gyakorlatban) szükséges információk megszerzéséhez ad segítséget. A III. egység a magyarországi iskolarendszer alapú sporttámogatások rendszerének tükrében ad

gyakorlati információt a mintáról. Az V. egység a MOB kettőskarrier-programjának tartalmi vonatkozásaira épül, amelyen keresztül az „adott” mintára vonatkozó információk segítségével lehet rávilágítani a program gyakorlati működésének hatékonyságára.

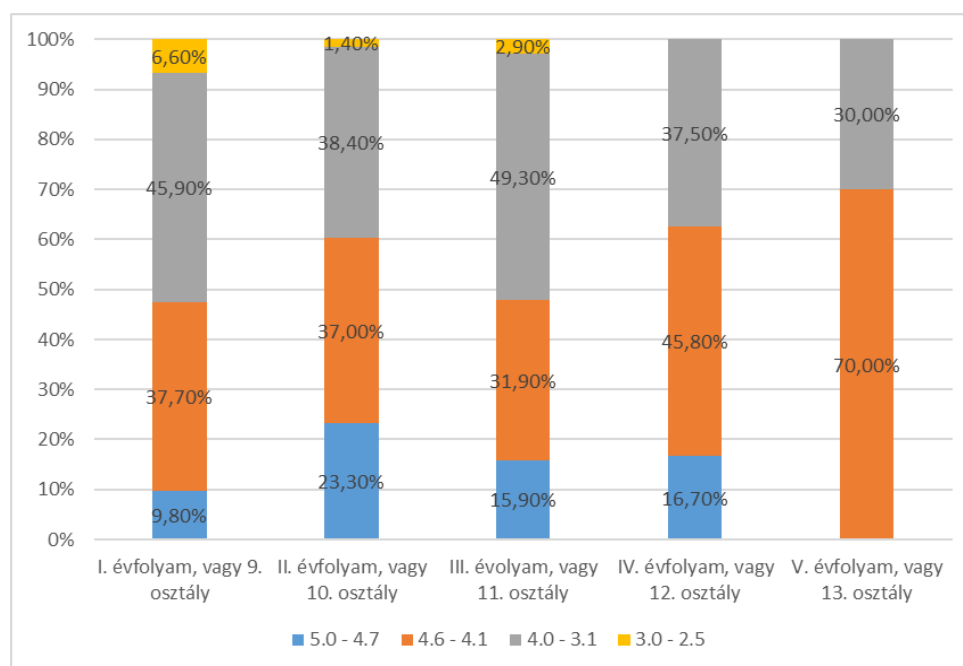
A statisztikai módszerek közül a leíró statisztikát választottuk, amely alkalmas a keresztmetszeti kép, a pillanatnyi állapot bemutatására, az adatok csoportosítására és osztályozására, valamint az adatokkal végzett egyszerűbb aritmetikai műveletekkel az eredmények megjelenítésére. Az eredmények bemutatásához megoszlási viszonyszámokat alkalmaztunk.

4. Eredmények

A dokumentumelemzés eredményei megmutatták, hogy a duális pályatámogatási rendszereket elsősorban a felsőoktatásban tanuló és a sportban kiváló eredményeket elérők kapják. Ezek a támogatások túlnyomórészt pénzügyi jellegűek, és inkább a sportkarriert segítik. A tanulmányok támogatása inkább kedvezményekkel, rugalmas időbeosztási lehetőségekkel valósul meg.

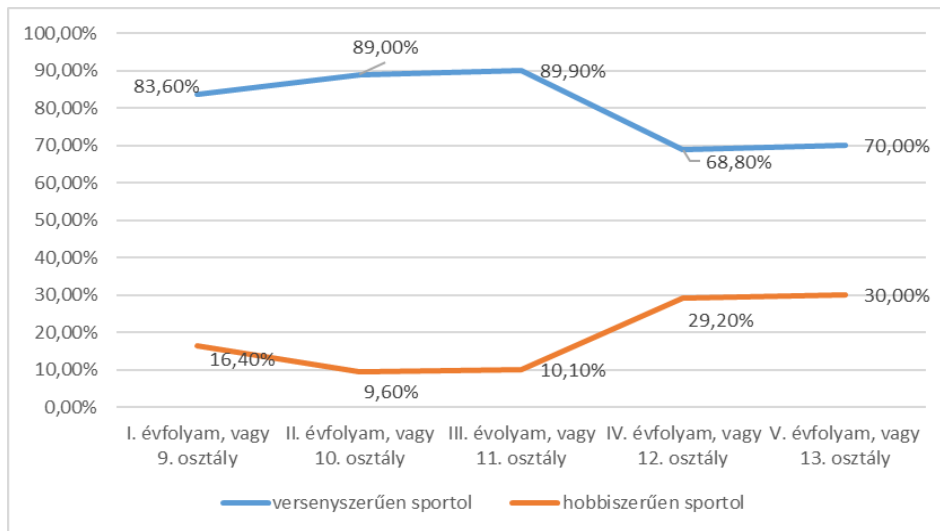
Ezek után a mintát a kettős karrier két fő pillérének szemszögéből elemeztük, vagyis arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulmányi eredmények és a sportolói státusz tükrében milyen kép rajzolódik ki.

A tanulmányi eredmények tekintetében nincs szignifikáns eltérés ($\chi^2=16,822$, $\text{sig}=0,156$). Összességében a diákok 16,1%-a kiemelkedő (5.0–4.7 közötti legjobb tanulmányi eredménnyel). A többségük a második évfolyamba jár, illetve ezt az átlagos értéket közelíti meg a negyedik évfolyamosok aránya (16,7%) is. A jó tanulmányi eredménnyel (4.6–4.1) rendelkező tanulók a megkérdezettek 38,7%-át foglalják magukba. Ez az arány kiemelkedő a végzős, ötödik évfolyamosok körében (70%), és magas a negyedikesek esetében (45,8%). Az elsős és másodikos évfolyam közelít az átlaghoz, míg a harmadik jelentős mértékben alatta marad. Közepes eredménye a megkérdezettek 42,5%-ának van. Ennél az első (45,9%) és a harmadik (49,3%) magasabb, a többi csoport az átlagos érték alatt képviselteti magát ebben a csoportban. A közepesnél rosszabb érték kiemelkedő az átlaghoz (2,7%) képest az első évfolyamnál (6,6%), ebben a csoportban negyed-, illetve ötödéves diák nem is képviseli magát (1. ábra).

1. ábra: A tanulmányi eredmények alakulása évfolyamonként
Forrás: saját szerkesztés

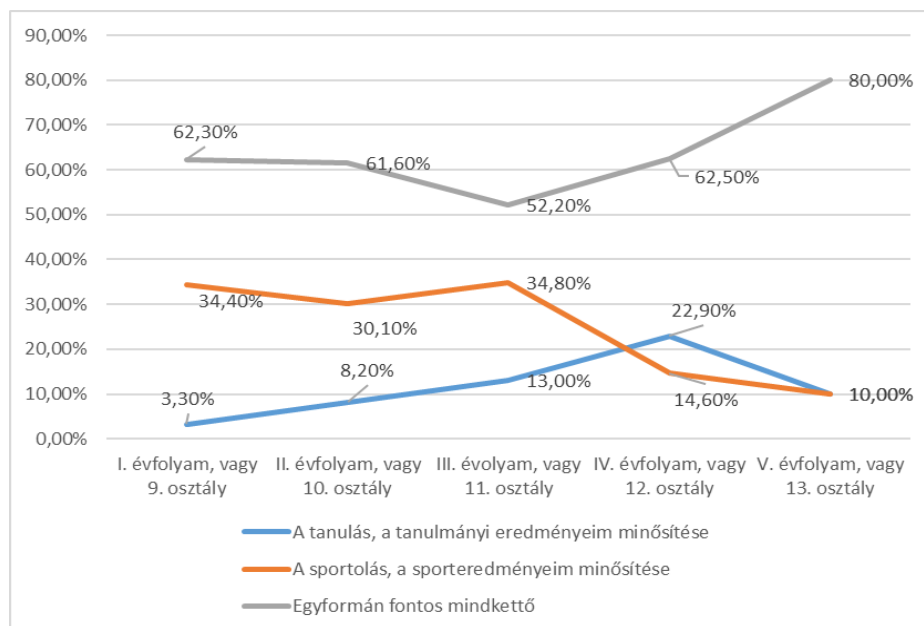
A sportolási státusz alapján a megkérdezett diákok 83,5%-a versenyszerűen sportol. Ebben a csoportban a harmad- (89,9%), illetve másodévfolyamosok (89%) aránya magasabb, míg a negyed- (68,8%) és ötödévesek (70%) aránya messze elmarad az átlagtól. A hobbisportolók aránya a teljes mintán 15,7%, amelyhez képest jóval magasabb a negyed- (29,2%), illetve az ötödévesek (30%) aránya. Az átlagot közelíti az elsősök csoportja (16,4%), elmarad tőle a harmadévesek (10,1%) és a másodévesek (9,6%) csoportja. A megkérdezett sportiskolákban 0,8% az, aki nem sportol (2 fő), az áttekinthetőség miatt őket nem szerepeltettük az ábrákban (2. ábra).

2. ábra: A sportolói státusz alakulása évfolyamonként

Forrás: saját szerkesztés

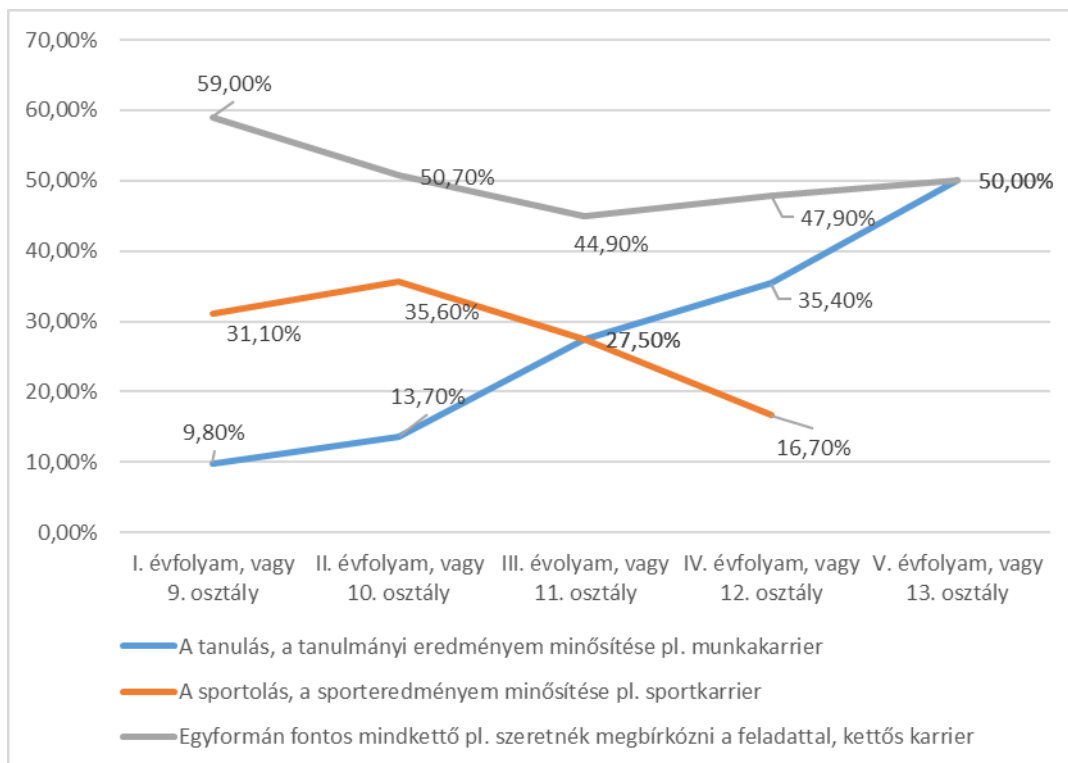
A rövid és hosszú távú célkitűzések tükrében jelentős, statisztikailag szignifikáns eltérésű eredmények születtek. A rövid távú célkitűzések azt jelentették, hogy a középiskolai tanulmányaik alatt mit tartanak fontosabbnak a tanulók: a tanulmányi eredményeket vagy a sporteredményeket (3. ábra).

3. ábra: A diákok rövid távú célkitűzéseinek változása évfolyamonként

Forrás: saját szerkesztés

Az évfolyam függvényében jelentős, statisztikailag szignifikáns eltéréseket találhatunk arra vonatkozóan, hogy melyik a fontosabb a diákok számára a sport és a tanulás közül ($\text{Khi}^2=17,866$, $\text{Sig}=0,022$). A teljes minta esetében a tanulás, a tanulmányi eredmények értéke 11,1%-nál fontosabb a többinél, ez azonban kiugró értéket vesz fel a 4. (22,9%), és az átlaghoz képest magasabbat a 3. évfolyam (13,0%) esetében. A sportolás fontossága a teljes mintához képest (28,7%) kimagasló az első három évben (rendre 34,4%, 30,1% és 34,8%), a második kettőben viszont messze alulmarad (14,6%, illetve 10,0%). Az *egyformán fontos mindkettő* válaszlehetőség a minimumát (52,2%) a 3. évfolyamon éri el, onnantól kezdve emelkedik meredeken, és az utolsó évben éri el a csúcspontját (80%) (3. ábra). A hosszú távú célkitűzések azt jelentették, hogy a középiskolai tanulmányaik után mit tartanak fontosabbnak a tanulók: a tanulmányi eredményeket vagy a sporteredményeket. A hosszú távú célok esetében a megkérdezetteknek általában 11,1%-a választja a tanulási karriert, 28,7%-a a sportkarriert, míg 60,2%-uk érzi úgy, hogy számukra egyformán fontos mindkettő, azaz cél számukra a kettős karrier kialakítása. Ehhez képest az évfolyamok tekintetében jelentős, szignifikáns eltérést tapasztalhatunk ($\text{khi}^2=23,131$, $\text{sig}=0,003$). Ez alapján a sportkarrier fontossága a második évfolyamon csúcsosodik (35,6%), onnan fokozatosan csökken (27,5%, majd 16,7%), míg az ötödik évfolyamra ez teljesen eltűnik. A tanulási-, illetve munkakarrier fontossága ennek pontosan az ellentettje, alacsony szintről indul, majd fokozatos növekedéssel az utolsó évfolyamra eléri az 50%-ot. Az első évfolyamosok jelentős többsége hiszi (59%), hogy számukra egyformán fontos mindkettő, azaz a kettős karrier; számuk a harmadik évfolyamig csökken, majd az utolsó évfolyamra 50%-on állandósul. Ez alapján tehát a végső, az ötödik évfolyam számára a hosszú távú cél vagy a munkakarrier, vagy pedig a kettős karrier, fele-fele arányban (4. ábra).

4. ábra: A diákok hosszú távú célkitűzéseinek változása évfolyamonként
 Forrás: saját szerkesztés

5. Következtetések

A kutatás első hipotézise szerint: A középiskolák felsőbb évfolyamaiban nagyobb hangsúlyt kap a pályaválasztás, ezzel a tanulás kap nagyobb szerepet.

A tanulmányi eredmények és a sportolói státusz tekintetében évfolyamonként szignifikáns különbség nincs. Bizonyos tendenciák a numerikus különbségek alapján megállapíthatók. A tanulmányi eredmények a 4. és az 5. évfolyamra „erősödtek”. Jelentős hányadban jellemző a 4,6–4,1 közötti átlag, ami az érintett középiskolatípus jellegéhez mérten egy megbízható eredmény a továbbtanulás szempontjából. Ehhez kapcsolódóan megemlítendő a tanulásra szánt idő alakulása. E tekintetében is észlelhető bizonyos tendencia, miszerint a felsőbb évfolyamoknál jelentősebb százalékban nő, illetve jelenik meg a 1,5–2 órás tanulási idő, ami a tanulásra fordított nagyobb hangsúlyt jelenti. A sportolói státuszok fokozatosan „fogynak”, ezzel a hobbisportoló státuszok nőnek a végzős évfolyamok irányában. Megjegyzendő, hogy a sporttagozaton meglepő a két diák „sportmentes” státusza. Statisztikailag az első hipotézist nem sikerült alátámasztani, de bizonyos tendenciák utalnak az állítás valóság tartalmára.

A kutatás második hipotézise szerint: A kettős karrier megvalósítása a középiskolások rövid távú célkitűzéseiben jelentős szerepet kap.

A rövid távú célkitűzéseknél a diákok körében nagyon „stabil” a kettős karrier fontossága, de sajnos a sporteredményesség hangsúlya csökkenő tendenciát mutat az évfolyamok növekedésével, ha nem is markánsan, de a tanulás is fontosabbá válik. A második hipotézist sikerült statisztikai eredményekkel igazolni. A középiskolás diákoknak a tanulmányi ideje alatt markánsan fontos a sportolói kettős karrier megvalósítása.

A kutatás harmadik hipotézise szerint: A kettős karrier megvalósítása a középiskolások hosszú távú célkitűzéseiben nem kap főszerepet.

A hosszú távú célkitűzéseknél egyértelműen alakul az évfolyamok szerinti változás. A tanulás teljes mértékben domináns a felsőbb évesek körében. Ami kecsesítő, hogy a kettős karrier fele-fele arányban osztozik ebben a dominanciában. A sporteredmények fontossága „zuhanórepülést” mutat a számok változásának tükrében. A harmadik hipotézis igazolást nyert, miszerint a középiskola utáni célokat is magában foglaló elképzeléseknél a megkérdezettek körében háttérbe szorul a kettős karrier fontossága.

Összegzés, javaslatok

Mivel a magyarországi, a sportolói kettős karriert támogató rendszerek hangsúlyosan a felsőoktatásban tanulókat segítik, de érezhető, hogy Európa-szerte bővül ez a kör a közoktatásban tanulók korosztályát is befogadva, ezért indokolt lehet a középiskolások számára is kidolgozni olyan segítő háttérrendszert, amely hosszú távon is biztosítaná a célkitűzésekben megfogalmazott kettős karrier fontosságát. Nem morzsolódna le az addig sportkarrierben is gondolkodó fiatalok egyharmada, akik a felsőoktatásban a sportolói státuszukat megtartva folytathatnák tanulmányaikat. A dominánsan finanszírozott támogatású, egyéb kedvezményeket adó segítő rendszerek mellé ki lehetne dolgozni a kettős karrier megvalósításához szükséges egyéb kompetenciafejlesztő programokat. Nemcsak az egyetemeken curriculumában lenne fontos megjeleníteni egyéb, a kettős karrier sikeres eléréséhez szükséges kompetenciafejlesztő programokat, hanem az azt megelőző oktatási rendszerekben is hasznos lenne az életvezetés, az időbeosztás, a helyes tanulási szokások elsajátítása, az információgyűjtés területeken.

A szerzők köszönetüket fejezik ki a kutatásban részt vevő középiskolás sportolóknak és tanáraiknak.

Irodalom

- Abelkalns, I. 2015. High performance Athletes dual career support opportunities in the context of the European Union. *SOCIETY INTEGRATION EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference 2: 517.
<https://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/607> DOI:10.17770/sie2013vol2.607
 (letöltve: 2024.10.15.)
- Aquilina, D. 2013. A Study of the Relationship Between Elite Athletes' Educational Development and Sporting Performance. *The International Journal of the History of Sport* 30(4). <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09523367.2013.765723>
 (letöltve: 2024.10.15.) DOI:10.1080/09523367.2013.765723
- Condello, G.–Capranica, L.–Doupona, M.–Varga, K.–Burk V. 2019. Dual-career through the elite university student-athletes' lenses: The international FISU-EAS survey. *PLoS One* 14(10): e0223278. Doi: 10.1371/journal.pone.0223278. Európai Bizottság 2011a. A sport európai dimenziójának fejlesztése. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0012:FIN:HU:PDF>. (letöltve: 2024.09.05.)
- Európai Bizottság 2011b. *A Tanács és a tagországok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott állásfoglalás a sportra vonatkozó uniós munkatervről (2011–2014)*. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ>. (letöltve: 2024.09.05.)
- Európai Bizottság 2012. *A sportolók kettős karrierjéről szóló Európai Unió iránymutatások. Brüsszel*. <https://edu.empatiasport.eu/wp-content/uploads/2020/11/EU-Guidelines-HUNGARIAN.pdf> (letöltve: 2024.04.08.)
- Európai Bizottság 2014. *A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott állásfoglalás a sportra vonatkozó uniós munkatervről (2014–2017)*. Elérhető: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:42014Y0614\(03\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:42014Y0614(03)&from=EN). (letöltve: 2024.09.05.)
- Európai Bizottság 2021. *Az EU sportpolitikája: értékelés és lehetséges továbblépési utak*. [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2058\(INI\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2021/2058(INI)) (letöltve: 2024.09.05.)
- Farkas J. 2012. *Az Európai Unió sportpolitikájának, főbb dokumentumainak és hazai megvalósításának elemzése*. Tézis. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest. Elérhető: diplomamunka.ppke.hu/id/eprint/6758/. (letöltve: 2024.09.15.)
- Farkas J.–Baráth K.–Bardocz-Bencsik M.–Gösi Z.–Kassay L.–Kozsla T. 2014. *Oktatás, képzés, képesítések és kettős karrier a sportban*. Összefoglaló tanulmány a TÁMOP 6.1.2/11/2-„A testmozgás és a sport dimenzióinak feltárása Magyarországon és az EU irányelvek magyarországi megvalósítása” című projekt keretében végzett módszertani kutatásról. Budapest: Magyar Sporttudományi Társaság Sport Háza. <https://docplayer.hu/1698275-Oktatas-kepzes-kepesites-es-kettos-karrier-a-sportban.html>. (letöltve: 2024.10.18.)
- Farkas J.–Jókai M.–Kozsla T. 2017. A kettős karrierfejlesztés esélyei a sportban Magyarországon. *Testnevelés, sport, tudomány* 2(1–2): 83–90.
<http://real.mtak.hu/id/eprint/72204>. (letöltve: 2024.09.15.) DOI: org/10.21846/TST.2017.1–2.14.
- Khan, W.–Khan, S.–Arif, T.–Khan, S. R. 2020. Challenges in perspective of life skills acquisition; implication for placement of life skills in university curriculum. *Pedagogy of Physical Culture and Sports* 24(4):189–194.
 DOI: <https://doi.org/10.15561/26649837.2020.04>
- Nielsen, J. C.–Skrubbeltrang, L. S. 2020. Cooperation between schools and elite sports. How are schools affected from engaging in athletic talent development? *International Studies in Sociology of Education* 31(2).

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09620214.2020.1847167>.

(letöltve: 2024.10.14.) DOI:10.1080/09620214.2020.1847167

Ryba, T.V.–Ronkainen, N.–Selänne, H. 2015. Elite Athletic Career as a Context for Life Design. *Journal of Vocational Behavior* 88. DOI:10.1016/j.jvb.2015.02.002 (letöltve: 2024.10.14.)

Stambulova, N. B.–Wylleman, P. 2015. Dual career development and transitions. *Psychology of Sport and Exercise* 21:1–3. DOI:10.1016/j.psychsport.2015.05.003 (letöltve: 2024.10.14.)